

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ (із досвіду роботи Кудряшівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Кремінської районної ради Луганської області)

У статті розглядається козацька педагогіка – зразок виховної системи, феномен української етнопедогогіки. Представлені елементи досвіду виховної роботи на засадах козацьких традицій Кудряшівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Луганської області.

Ключові слова: козацька педагогіка, етнопедогогіка.

В статье рассматривается казацкая педагогика – образец воспитательной системы, феномен украинской этнопедогогика. Представлены элементы опыта воспитательной работы на основе казачьих традиций Кудряшовской общеобразовательной школы І-ІІ ступеней Луганской области.

Ключевые слова: казацкая педагогика, этнопедогогика.

The article deals Cossack pedagogy – a sample of the educational system, the phenomenon of Ukrainian ethnopedagogics. The elements of the educational work based on the Cossack traditions Kudryashivskya secondary school Luhansk region.

Key words: cossack pedagogy, ethnic pedagogy.

Актуальність. Козацька педагогіка, за визначенням творчої групи Міністерства освіти і науки України, – це частина народної педагогіки у її вершинному вияві, народна виховна мудрість, що покликана формувати в сім'ї, школі, громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самовідданістю.

Основна мета козацької педагогіки – виховати в молодих українців синівську вірність рідній землі, своїй Батьківщині – Україні.

Розбудова національної освіти в українській державі не лише змінює пріоритети у вихованні та навчанні, а й принципово переглядає зміст освіти, переходить від однотипного, єдиного для всіх середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу, до шкіл різного типу.

Поява в Україні шкіл, які на основі базового змісту освіти (стандартних програм) розвивають певну специфічну навчально-виховну особливість, виходячи із потреб і можливостей, – явище закономірне й необхідне. Пошуки шляхів оновлення освіти у новому тисячолітті – проблема всього світового співтовариства.

Складність у розбудові національної освіти в Україні передбачає не лише створення і забезпечення нового типу навчального осередку, а й реорганізацію, трансформацію середньої загальноосвітньої школи в школу справді національну, яка б відповідала вимогам нашої держави [3, с. 66].

Серед найважливіших завдань національної системи виховання і навчання виокремлюється козацька педагогіка – одна з гілок української етнопедогогіки. Козацтво – це феномен України, яке впродовж кількох століть було оборонцем і захисником історичних здобутків української нації, одним із головних напрямів утвердження української державності й розбудови українського суспільства.

Національна школа, побудована на принципах козацької педагогіки, покликана: виховувати підрастаюче покоління на патріотичних, героїчних, національно-державницьких традиціях українського козацтва; формувати в сім'ї, школі, громадському житті мужнього, національно свідомого козака-лицаря, якому притаманні висока мораль і духовність; готувати інтелектуальну й духовну еліту нації, наукових, культурних, політичних, державних діячів України; формувати високі лицарські якості, шляхетність духу, моральні чесноти, глибоку людяність, почуття милосердя, бажання діяти в душі Добра, Краси, Любові [1, с. 14].

Метою статті є розкриття особливостей козацької педагогіки, ознайомлення з практичним втіленням у навчально-виховний процес сучасної школи та родини ідей і засобів козацької педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Школа козацько-лицарського виховання – громадський або створений на базі загальноосвітньої школи навчально-виховний заклад нового типу, покликаний дати учням

додаткову козацько-лицарську освіту, забезпечити їх надійний духовний зв'язок із предками, розвинути стосунки із сучасниками, зорієнтувати школярів на інтереси нащадків, адже творче відродження ідей і засобів козацької педагогіки спрямоване забезпечити виховання фізично здорових, морально чистих, мужніх та сильних духом громадян України.

Необхідність у наших умовах такої системи розуміють і педагогічні школи козацько-лицарського виховання. Організації будуються на засадах і традиціях українського козацтва, а за основу побудови береться Концепція української козацької педагогіки

Видатний педагог К. Д. Ушинський зауважував: «Незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива система виховання, своя особлива мета і свої особливі заходи досягнення цієї мети» [2, с. 14]. Українське національне виховання – це козацьке виховання, адже українці – це козацька нація.

У 1993 році в школі села Кудряшівка Кременського району утворилася незалежна, самостійна організація, яка об'єднала в собі «кулішат» і «козачат». Колектив закладу творчо підійшов до цього питання: уклали положення про нову організацію, визначивши її структуру та правила, за якими повинні жити «кулішата» і «козачата». Мету, зміст, завдання, принципи української козацької педагогіки на українських засадах сконцентрували у програмі та правилах.

Уже 23 роки існує козацька паланка імені Богдана Хмельницького, до складу якої входить чотири загони-курені «кулішат» (учні 1-4 класів) та п'ять загонів – «козачат» (учні 5-9 класів).

Козацька педагогіка – фундамент виховної роботи школи. Козачата нашої школи підтримують тісний зв'язок із дорослими козацькими організаціями: Лисичанським осередком МГО «Українське козацтво» та Східнослобожанським козачим територіальним округом, до складу якого, зокрема, входять і вчителі нашої школи.

Під час навчання у 1-4 класах кулішата готуються до вступу в організацію козачат. Вони подорожують Країною знань, Країною казок, Країною довкілля, Країною вуличного руху, пісень та танців, а також у доступній формі опановують історію українського козацтва. Перейшовши до 5 класу, кулішата звітують про всю свою роботу на святі «Посвята в козачата» (див. рис. 1).

Рис 1. Посвята в козачата

Їх загін за рішенням Козацької ради перетворюється в курінь, якому присвоюється ім'я легендарного народного героя, що стає для козачат прикладом у їх повсякденному житті. Відбувається посвята на Козацькому колі. Кожен курінь має свій девіз та свою загонову пісню.

Козацьке коло – збори усіх членів паланки – вищий орган організації, що відбувається чотири рази на рік. У період між зборами паланки керівна роль відведена Козачій раді, куди входять курені та Вища рада старійшин (учителі школи) на чолі з козачим гетьманом – директором школи.

Ось так завдяки грі вирішуємо важливі навчальні та виховні питання.

Кожен курінь працює за наступними напрямками: фольклористи; правдолюбці; добротворці; екологи; джури; помагайки.

Щопонеділка у нас – козача повірка – звіт учнів про роботу паланки за тиждень, що минув, та планування роботи на майбутній тиждень, а щоп'ятниці – засідання Козачої ради, де вирішуються питання навчальної та виховної роботи.

Робота козачат – багатогранна. Так, юні історики-правдолюбці можуть похвалитися знахідками щодо історії назви села та зібраними матеріалами для шкільного музею, що поповнили експозиції «Роде мій красний, роде мій прекрасний» і «Струни серця», де розміщено матеріали про кращих людей села, самобутніх поетів і композиторів. Юні добротворці підтримують тісний зв'язок із ветеранами війни, напередодні свят та знаменних дат готують родинні концерти. Споруджений пам'ятник загиблим воїнам – це також справа рук добротворців.

А скільки турбот у юних екологів. Адже саме від них значною мірою залежить, чи буде школа зеленою оазою. А вони встигають скрізь: прикрасити приміщення школи квітами, насадити їх на пришкольніх клумбах, узяти участь в операції «Зелене вбрання села». Навесні та восени кожен козак чи козачка повинні посадити одне дерево, примножуючи, тим самим, зелене вбрання села. Любові до рідної природи, намагання зберегти та примножити красу свого краю – ось чому навчас школа своїх козачат.

Восени та навесні юні екологи та туристи здійснюють походи рідним краєм. Зустрічі з природою, мешканцями лісів та полів, цікавими людьми збагачують їх знання. Тут, на одинці з природою, вони вчать берегти все живе, під час походів формуються їх уміння долати перешкоди, загартовуватися. Крім того, екологи та туристи разом з учителями організують виставку «Мое село», цікаву та корисну операцію «Чисте джерельце», покликану зберегти криниці рідного села. З цією метою діти ремонтують зруби, чистять джерельця та прилеглу територію. Приємно у спекотний літній день напитися прозорої кришталевої криничної води, згадавши при цьому тих, хто підтримує ці життєдайні джерела.

Заходи нашої школи-паланки будуються на засадах і традиціях українського козацтва. За основу їх побудови взято Концепцію української козацької педагогіки. Так, Свято Першого дзвоника в Кудряшівській школі – це не просто свято, а козацьке коло з його правилами та законами. Свято Покрови – звіт козачат та кулішат про свою роботу. Новорічні свята, випускні вечори та інші заходи також мають свої

багаторічні, традиційні елементи козацької педагогіки. Козацькі повірки, засідання Козацької ради – важливий етап дитячого козацького самоврядування.

Досвід своєї роботи ми демонструємо на різних рівнях: семінарах, виступах, обласних та районних конференціях, Обласному Великому Козацькому колі тощо. Для дітей нашої школи – це цікаве дійство, в якому кожному відведена особлива роль: отаманів, писарів, обозних, скарбників, осавулів, курінних, хорунжих, бунчужних, джур. Крім того, учні школи – учасники Великої та Малої рад, урочистих посвят у козаки, волонтерського руху, «зелених патрулів», пошуково-дослідницької роботи, літнього козацького таборування, різноманітних фестивалів, конкурсів, змагань.

Особливу увагу Рада старійшин приділяє військово-патріотичним заходам. Відродження військово-спортивного мистецтва українського козацтва в сільській школі реалізується за допомогою систематичних козацьких повірок, неодмінними ритуалами якої є: підняття Державного прапора України та виконання Державного гімну; винесення прапора паланки; перекличка куренів; урочисте шикуння козачат та кулішат із нагоди державних і козацьких свят; урочистий прийом у козачата та кулішата тощо.

На основі конкретних прикладів із життя козаків виховуємо в дітей прагнення розвивати в собі силу духу, міцний фізичний гарт. Вивчаємо і відтворюємо на практиці народні ігри та забави (див. рис. 2). «Козацькі забави», «Джура (Сокіл)» – улюблені дитячі військово-патріотичні свята, організацією та проведенням яких займаються джури разом з учителем фізичної культури, членом Ради старійшин та наказним отаманом – організатором позакласної роботи.

Що тільки не відбувається на цих заходах: перекочування бочок на швидкість, піднімання дерев'яної булави, кидання списа, переправа на козацьких «чайках». Колоритно та весело проходять «Козацькі забави», до яких неодмінно долучаємо батьків. Кращого спілкування дітей, батьків та педагогів годі й шукати.

Рис. 2. Козацькі забави

На уроках хореографії козацька старшина – «хореограф» значну увагу приділяє вивченню рухів бойового гопака (див. рис. 3). Всім відомо, що гопак – найпоширеніший вид єдиноборства, покликаний піднести бойовий дух, віру у власні сили, порив до життя, а також забезпечити фізичний розвиток і загартування тіла (прийоми «повзунці», «голубці», «розніжка», «тинки», «пістоль», «шулик» тощо).

Рис. 3. Український гопак

Відродження військово-спортивного мистецтва козаків не можна уявити без бесід, розповідей, екскурсій, походів. Старійшини – «класні керівники» покладають усі свої сили на виховання в козачат найкращих рис: вірності та відданості своїй Вітчизні, матері й народу, відстоювання волі власного народу.

Народ каже, що один у полі не воїн. За останні роки школа-паланка тісно співпрацює з батьківською громадою, адже в нас спільна мета – працювати на результат. А похвалитися є чим: створена й впроваджується в життя нетрадиційна форма загальношкільних зборів «Батьківська хата», під час яких ми обговорюємо нагальні шкільні проблеми, разом знаходимо шляхи їх вирішення, створюємо рольові ситуації, а ще – відпочиваємо. Таке спілкування сприяє розумінню й зближенню дітей, батьків та учителів (див. рис. 4).

Рис. 4. Ми – козацького роду

Висновки. Завдання, які ставить перед собою Кудряшівська паланка, – далеко не прості. Колектив закладу і надалі робитиме можливе, аби в молоді, яка, на жаль, почала губити життєві орієнтири, міцніло почуття патріотизму, любові до Батьківщини. Досвід свідчить, що відродження ідейно-морального, соціально-педагогічного, історико-культурного змісту козацької епохи і виховних традицій славетного козацтва – необхідна умова відродження національної системи освіти та зміцнення незалежності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Каюков В. І. Виховуємо патріотів України / В. І. Каюков. – Кіровоград, 2000. – 14 с.
 2. Кириченко О. В. Основи лицарсько-патріотичного виховання молоді на традиціях українського козацтва / О. В. Кириченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Духовне

відродження фізичної культури» (Донецьк, 19-20 квітня 2006 р.). – Донецьк : ДДІЗФіС, 2006 – 14-16 с.

3. Руденко Ю. Д. Основи сучасного українського виховання / Ю. Д. Руденко. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2003.

Дата надходження до редакції: 15.06.2016 р.

УДК 37.018.2

Тамара УМАНСЬКА,
*заступник директора з навчально-виховної роботи
 Кременської школи-гімназії
 Кременської районної ради Луганської області,
 магістр педагогіки вищої школи*

ОБНОВЛЕННЯ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті висвітлено новітні підходи до форм організації виховної роботи в інноваційному освітньому просторі, спрямованих на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Визначено роль шкільного самоврядування, громадянських ініціатив і волонтерського руху в сучасній виховній системі. Розглянуто вплив музейної педагогіки на становлення особистості учня як суб'єкта виховання в гуманістичній парадигмі освіти.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, шкільне самоврядування, музейна педагогіка, волонтерський рух, міні-проекти, освітній простір, гуманізм.

В статье освещены новейшие подходы к формам организации воспитательной работы в инновационном образовательном пространстве, направленные на реализацию Концепции национально-патриотического воспитания учащейся молодежи. Определена роль школьного самоуправления, гражданских инициатив и волонтерского движения в современной воспитательной системе. Рассмотрено влияние музейной педагогики на становление личности ученика как субъекта воспитания в гуманистической парадигме образования.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, школьное самоуправление, музейная педагогика, волонтерское движение, мини-проекты, образовательное пространство, гуманизм.

The article highlights new points of view to organization forms of educational work in the innovation educational space, aimed at the realization of the National Youth Patriotic Education Conception. The role of school self-government, civil initiatives and volunteer movement in modern educational system were defined, the influence of museum pedagogics on pupil's

personality formation was considered - a pupil being treated as a subject of upbringing in humane paradigm of education.

Key words: national-patriotic education, school self-government, museum pedagogics, volunteer movement, mini - projects, educational space, humanism.

В умовах модернізації системи освіти визначено нові стратегічні цілі, тенденції й принципи оновлення навчання й виховання. В «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» її головною метою визначено створення умов для особистісного розвитку творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти консолідації української нації, інтеграції України у європейський і світовий простір як конкурентноспроможної держави [4]. Концепція національно-патріотичного виховання учнівської молоді спрямована на формування свідомого громадянина-патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів [3]. У зв'язку з цим постає потреба в удосконаленні виховного освітнього простору, головними завданнями якого стали:

- посилення гуманітарної спрямованості виховного процесу;
- виховання гуманістично зорієнтованої особистості в процесі свідомої творчої моральної діяльності;
- пріоритет виховання на національно-патріотичних засадах.